

Povezanost različitih metoda za merenje autoritarne strukture ličnosti

U ovom istraživanju utvrđivali smo povezanost između različitih načina za merenje fenomena autoritarnosti. Najčešće korišćeni instrument u istraživanjima je Adornova F skala. Iz većeg broja nedostataka te skale, izdvojili smo one koje smatramo najbitnijim. To su (1) nebalansiranost skale i (2) socijalna poželjnost odgovora. Smatrajući da ti problemi predstavljaju ozbiljnu prepreku za merenje fenomena autoritarnosti, u cilju poboljšanja instrumenta, u istraživanju smo primenili smo tri metodski različita načina za ispitivanje autoritarnosti (Adornova F skala, JAD skala i test implicitnih asocijacija – TIA). Postavili smo hipoteze da će sva tri načina merenja međusobno korelirati. U istraživanju je učestvovalo 65 ispitanika oba pola i uzrasta od 16 do 19 godina. Dobijeni rezultati pokazali su da postoji statistički značajna korelacija između F i JAD skale. Pretpostavljamo da ovo znači da obe skale imaju isti predmet merenja. Nije dobijena korelacija između Adornove F skale i testa implicitnih asocijacija, niti je dobijena korelacija između JAD skale i TIA. Na osnovu određenih karakteristika testa implicitnih asocijacija, pretpostavljamo da TIA meri neku od dimenzija autoritarnosti koje nisu obuhvaćene skalama F i JAD.

Uvod

Autoritarnost predstavlja konstelaciju određenih stavova i mišljenja koja proističu iz antidemokratske vrednosne orijentacije. Ispitivanjem autoritarnosti kao dimenzije ličnosti, različiti autori pokušavali su da objasne određena ponašanja i orijentacije koje su prema svom mišljenju svrstavali pod fenomen autoritarnosti. T. Adorno, E. Frankel-Brunsvik, D. Levinson i R. Sanford su svoja istraživanja na polju autoritarne ličnosti zasnovali na tumačenju antidemokratske orijentacije kao povezanog sistema stavova, mišljenja i vrednosti. Sam sistem antidemokratske orijentacije bio je razložen na tri kompleksna sindroma stavova: antisemitizam, etnocentrizam i konzervativizam. Nastojalo se najpre da se utvrdi postojanje jedne takve orijentacije kroz ispitivanje svakog sindroma pojedinačno, a da se zatim

Vladimir Tomić (1986), Grdelica, Oraovica bb, učenik 4. razreda Leskovačke gimnazije

Bojana Matić (1986), Ptuj (Slovenija), Rabelčja Vas 28/a, učenica 4. razreda Druge gimnazije u Mariboru

dokaže postojanje određene strukture ličnosti koju oni nazivaju autoritar-
nom. Sledeći korak bio je dovođenje u vezu antidemokratske orijentacije i
autoritarne strukture ličnosti. Adorno i saradnici koristili su se F skalom
za merenje autoritarne ličnosti koju su prethodno validirali intervjuima i
projektivnim tehnikama. F skalom su ispitivani sistemi mišljenja i stavova
osoba koje pokazuju tendenciju ka antidemokratskoj orijentaciji i profašis-
tičkoj ideologiji. Prema mišljenju Adorna i saradnika, kod autoritarne lič-
nosti postoji više dimenzija koje se javljaju u okviru autoritarnosti. To su:
(1) autoritarna submisivnost, (2) konvencionalizam, (3) agresivnost, (4) an-
tiintraceptivnost, (5) rigidnost mišljenja i sklonost stereotipijama, (6) poz-
itivan odnos prema vlasti, (7) destruktivnost i cinizam, (8) često korišćenje
mehanizama projekcije i (9) preterano interesovanje za seksualne devija-
cije. Ipak, nisu svi fenomeni koje je naveo Adorno pokazali visoku disk-
riminativnost pri ispitivanju autoritarnosti kao dimenzije ličnosti. Altmajer
(Altemeyer 1981, prema Christie 1991) je uočio da su u originalnim is-
traživanjima, a i u kasnijim verzijama F skale, najdiskriminativniji sledeći
fenomeni: autoritarna agresivnost, autoritarna submisivnost i konvencion-
alizam. Što se tiče ostalih dimenzija, one nisu bile dosledno diskrimina-
tivne (Christie 1991). Nalazi koji su izvedeni iz Adornovog istraživanja,
prema mišljenju Adorna i saradnika, ukazuju na povezanost između antide-
mokratskog sindroma stavova i strukture ličnosti.

Međutim, sam način istraživanja imao je brojne nedostatke. Kod F skale
susreću se dva značajna problema. Prvi problem sastoji se u tome što
Adornov upitnik, formalno uređen kao Likertova skala procene, ne sadrži
mogućnost da ispitanik da neautoritaran odgovor. To zapravo znači da
odgovor na svaku od tvrdnji iz F skale oslikava određeni stepen autoritar-
nosti. Iz tog razloga može doći do višeg autoritarnog skora ispitanika zbog
pojave nekritičkog prihvatanja tvrdnji iz upitnika.

Drugi problem odnosi se na socijalnu poželjnost odgovora koji se
mogu javiti kod F skale. Pod time se podrazumeva da kod Adornovog
upitnika ispitanik poseduje mogućnost da da socijalno poželjni odgovor u
cilju predstavljanja svoje ličnosti u boljem svetlu.

Tražeci način da se izbegne nebalansiranost F skale, B. H. Bas (1955)
je preformulisao sva pitanja iz F skale u negativni oblik. Ispitanicima je
dao originalnu formu F skale kao i svoju verziju skale. Ispostavilo se da
je dobio nisku korelaciju ($r = -0.20$) iako je očekivana korelacija bila -1 .
To zapravo znači da forma datih tvrdnji značajno utiče na odgovore. Kristi
(Christie 1991) navodi primer Lija i Vara koji su iskoristili proširenu listu
od 100 neobjavljenih tvrdnji F skale i iz toga razvili 30 kontrabalansiranih
tvrdnji uz pretpostavku da će one korelirati sa nebalansiranim ajtemima
originalne F skale. Oni su neobjavljene autoritarne tvrdnje pretvarali u ne-
autoritarne. Korelacija između njihove i F skale iznosila je -0.51 . Nalazi

Adorna i saradnika u odnosu na nalaze drugih autora koji su istraživački pristupali fenomenu autoritarnosti (npr. Bas, Li i Var) ukazuju na već pomenute probleme nebalansiranosti u F skali. Način na koji se može eliminisati nebalansiranost jeste preformulacija F skale. Smatramo da je zamena Likertove skale procene u skalu prinudnog izbora adekvatno rešenje za potencijalnu reviziju F skale. Pod prinudnim izborom podrazumeva se to da ispitanik dobije dve mogućnosti, to jest da se odluči između dva odgovora od kojih je jedan autoritaran, a jedan neautoritaran. Time se postiže balansirano F skale iz razloga što ispitanik dobija mogućnost da da odgovor na tvrdnju koja sama po sebi ne sadrži autoritarni stav.

Što se tiče socijalne poželjnosti odgovora u F skali, smatramo da rešenje za taj problem treba tražiti izvan Adornove F skale. Eksperimentalno istraživanje na nivou implicitnih asocijacija ispitanika prema određenim kategorijama stimulusa može predstavljati eliminaciju socijalne poželjnosti odgovora. Pod navedenim kategorijama mogu se podrazumevati pojmovi bliski autoritarnosti i pojmovi bliski suprotnosti autoritarnosti – demokratiji. Pretpostavka je da određeni pojmovi implicitno različito asocijiraju ispitanike na kategorije koje su im ponuđene. S tim u vezi, u takvom eksperimentu može se uvesti vreme reakcije (VR) kao mera između eventualno različitih implicitnih asocijacija ispitanika. Takođe, preko VR može se utvrditi da li među ispitanicima postoje razlike u jačini asocijanja prideva kao što su “dobro” i “loše” sa pojmovima koji su bliski autoritarnosti, odnosno sa njenim opozitima.

Suštinski problemi F skale jesu, dakle, nekritičko prihvatanje tvrdnji iz upitnika i socijalna poželjnost odgovora. Smatramo da rešenje za prvi problem predstavlja balansirana skala uređena kao skala prinudnog izbora. Problem socijalne poželjnosti može se otkloniti testom implicitnih asocijacija jer ispitanik nema vremena da daje socijalno poželjne odgovore. Prema tome, osnovni cilj istraživanja jeste da utvrdi povezanost između različitih načina za merenje autoritarnosti. Te veze mogu da pokažu u kojoj meri ponuđene alternative za probleme Adornove F skale mogu da utiču na poboljšanja načina za merenje za autoritarnosti.

Metod

Instrumenti

U istraživanju su korišćena tri instrumenta. To su: Adornova F skala, upitnik JAD (Zulević *et al.* 2004), koji predstavlja transformaciju F skale, i test implicitnih asocijacija (TIA). Upitnik JAD je po svojoj formi skala prinudnog izbora sa dva ponuđena odgovora. U po jednom od odgovora na svaku od tvrdnji sadržan je autoritarni stav koji je originalno prenet iz

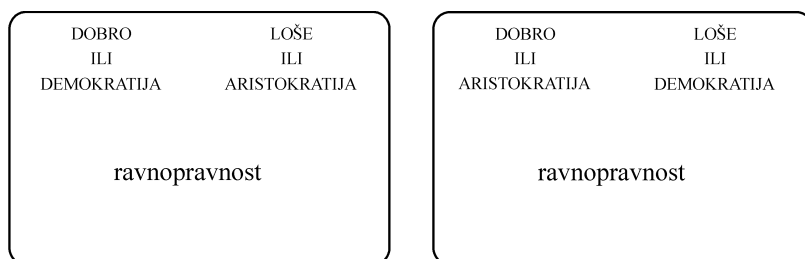
Adornove F skale, dok drugi odgovor odražava neautoritarni stav. Time nastojimo da eliminišemo efekte nebalansiranosti F skale.

Primer stavki iz Adornove F skale (1) i JAD skale (2):

1. Poslušnost i poštovanje autoriteta su najvažnije 1 2 3 4 5
vrline koje deca treba da nauče
2. Po vašem mišljenju, koje su najvažnije vrline
koje deca treba da nauče:
 - a. Poslušnost i poštovanje autoriteta
 - b. Samostalnost, kreativnost i inicijativa

Stavka iz JAD skale je transformisana stavka originalne F skale. Ispitanici se odlučuju između dve alternative od kojih jedna izražava autoritarni, a druga neautoritarni stav.

Kao drugi nedostatak Adornove F skale naveli smo socijalnu poželjnost odgovora. U cilju eliminacije socijalne poželjnosti konstruisali smo TIA (test implicitnih asocijacija). TIA se sastoji iz niza blokova različitih stimulusa koji se svrstavaju u jednu od dve kategorije u dve različite situacije. Stimulusi su: 1) dve vrste slika odnosno a) one koje su prema sadržini negativne i b) one koje su po sadržini pozitivne; 2) reči a) one koje su prema svom značenju bliže pojmu demokratije i b) one koje su bliže pojmu aristokratije. Vreme ekspozicije stimulusa nije ograničeno dok je interstimulusni period oko 0 ms. U prvoj situaciji eksperimena ispitanik svrstava stimuluse pod dve kategorije a) dobro ili demokratija i b) loše ili aristokratija. U drugoj situaciji stimulusi se svrstavaju pod kategorije a) loše ili demokratija i b) dobro ili aristokratija (slika 1).

Pomenuti pojam aristokratija izabran je uz pretpostavku da je adekvatniji od drugih opozitnih pojmova demokratiji kao što je recimo autokratija. Pretpostavka je takođe da se pojam aristokratija ne asociira u tolikoj meri sa pridevom loše kao što je to slučaj sa autokratijom. Ukoliko je jedan pojam isuviše negativno konotiran može doći do izuzetno brze asocijacije ispitanika prema pojmu koji je blisko povezan s pridevom loše odnosno ispitanik može imati nisko vreme reakcije pri svrstavanju sadržinski negativno određenih stimulusa pod zadanu kategoriju loše ili autokratija. Naše mišljenje je, dakle, da bi pojam autokratija mogao biti negativno konotiran kod svih (ili bar većine) ispitanika, odnosno da se na osnovu

Slika 1.
Šematski prikaz zadatka ispitanika na TIA

Ispitanici su imali zadatak da u prvoj situaciji (slika levo) pojam u centru ekrana klasifikuju kao dobar ili demokratski po značenju, odnosno loš ili aristokratski. U drugoj situaciji (slika desno) zadatak je bio obrnut (klasifikovanje pojmova kao dobrih ili aristokratskih, odnosno loših ili demokratskih).

Figure 1.
Illustration of the task on IAT

Participants were asked to classify the noun given in the center of the screen as good or democratic (left). In the second situation (right). Participants were to classify the same nouns as bad or democratic.

vremena reakcije na ukrštanjima tog pojma sa atributima *dobro* i *loše* nasuprot tim ukrštanjima na pojmu demokratija, ne može validno zaključivati o stavovima vezanim za nedemokratsku ili antidemokratsku orijentaciju. Merenjem vremena reakcije ispitanika na navedeno svrstavanje smatramo da ćemo na osnovu skraćivanja ili produženja VR u drugoj situaciji eksperimenta moći da merimo fenomen autoritarnosti. Pritom pretpostavljamo da ispitanik nema dovoljno vremena da daje socijalno poželjne odgovore.

U ovom istraživanju dakle prvo utvrđujemo stepen autoritarnosti meren Adornovom F–skalom i transformisanim upitnikom (JAD), a zatim proveravamo moguću povezanost između ta dva upitnika, kao i povezanost oba upitnika sa rezultatima testa implicitnih asocijacija (TIA).

Hipoteze

1) Skorovi ispitanika na Adornovoj skali koreliraju sa skorovima ispitanika na JAD skali. Korelacija je očekivana iz razloga što JAD skala predstavlja preformulaciju skale procene F skale u ponuđene odgovore (a) i (b).

2) Skorovi ispitanika na Adornovoj skali koreliraju sa vremenom reakcije na TIA. Smatramo da ćemo na testu implicitnih asocijacija dobiti rezultat na koji neće uticati socijalna poželjnost odgovora.

3) Skorovi ispitanika na JAD skali koreliraju sa vremenom reakcije na TIA.

Nacrt

1) Zavisne varijable u F skali su procene ispitanika na skali od 1 do 5. Nezavisne varijable su stavovi odnosno 27 tvrdnji iz upitnika.

2) Zavisne varijable u upitniku JAD su odgovori ispitanika na ponuđene odgovore (a) i (b). Nezavisne varijable su 27 tvrdnji.

3) U testu implicitnih asocijacija zavisne varijable su razlike u vremenima reakcije ispitanika u različitim situacijama koje se smenjuju tokom trajanja eksperimenta.

Uzorak

U istraživanju je učestvovalo 65 polaznika Istaživačke stanice Petnica letnjih seminara psihologije, istorije, astronomije i biologije, oba pola i uzrasta 16-19 godina.

Postupak

Najpre je 65 ispitanika učestvovalo u eksperimentu. Ispitivanje je bilo anonimno. Eksperiment se sastojao iz dve različite situacije. U prvoj situaciji ispitanici su imali zadatak da pritiskom na određene tastere svrstaju po 6 sadržinski pozitivno i negativno određenih slika i demokratskih i aristokratskih reči pod kategorije a) dobro ili demokratija b) loše ili aristokratija. U drugoj situaciji stimulusi se svrstavaju pod kategorije a) loše ili

demokratija b) dobro ili aristokratija (na slici 1 dat je prikaz dve eksperimentalne situacije). U toku trajanja jedne situacije kategorije neprestano stoje na ekranu. Jedna se nalazi u gornjem levom uglu dok se druga nalazi u gornjem desnom uglu ekrana monitora. Broj stimulusa iznosio je 24 od kojih su 12 bili u vidu slika, a drugih 12 u vidu reči. Nakon završenog eksperimenta svaki ispitanik ispunjavao je upitnike Adorno i JAD. Ispitanici su u sve tri faze istraživanja bili potpuno anonimni. Prilikom pregledanja rezultata upitnika i eksperimenta tri ispitanika su izuzeta iz obrade podataka. Dva ispitanika su izuzeta zbog nepopunjavanja Adornovog upitnika u celini dok je kod trećeg vreme reakcije u eksperimentu bilo isuviše dugo tako da njegov rezultat nije moguće tumačiti jedino kao implicitnu asocijaciju koja je neophodna za ovaj eksperiment.

Rezultati

Obrada podataka proizišlih iz sprovedenog istraživanja podrazumevala je ispitivanje odnosa skorova ispitanika kada su u pitanju totalni skorovi na F i JAD skali kao i diferencijalno vreme reakcije na testu implicitnih asocijacija. Upotrebljena je Pirsonova produkt-moment korelacija za sve tri faze istraživanja odnosno za ispitivanje povezanosti totalnih skorova ispitanika po obe skale i TIA. Za test implicitnih asocijacija korišćena je jednofaktorska analiza varijanse da bi se ustanovio odnos vremena reakcije ispitanika u dve različite eksperimentalne situacije – ukrštanja atributa *dobro* i *loše* sa pojmovima *demokratija* i *aristokratija*.

Nakon obrade podataka zasnovanih na skorovima ispitanika dobijena je struktura osnovnih rezultata za F skalu i JAD i za diferencijalna vremena reakcije za demokratske i nedemokratske pojmove.

Tabela 1. Struktura osnovnih rezultata

Skala	Raspon min–max	Prosek	SD
JAD skala	1–12	5.7	2.6
F skala	39–97	71.2	12.2
Diferencijalno VR za nedemokratske pojmove (ms)	–1360–653	–348.5	415.7
Diferencijalno VR za demokratske pojmove (ms)	–1425–470	–409.9	400.4

U tabeli 1 u prvoj koloni možemo videti dobijene raspone skorova na F i JAD skali kao i raspon diferencijalnih vremena reakcije na nedemokratskim i demokratskim pojmovima, dok su u drugoj koloni dati proseci tih mera. Mere sa Adornove F skale i JAD skale su date u broju osvojenih

poena na tim upitnicima, dok su mere sa TIA date u milisekundama. Iz rezultata na upitnicima možemo videti da su ispitanici na nivou grupe bliži neautoritarnom nego autoritarnom stavu: na JAD skali je od ukupno 27 mogućih poena (gde viši skor označava viši stepen autoritarnosti) dobijeni maksimum u našem istraživanju bio 12 poena, dok je prosek 5.7 poena. Na Adornovoj F skali je maksimum 97 od mogućih 135 poena, a prosek je 71.2 poena. Ako pogledamo minimume na skorovima ispitanika, videćemo da je i on nizak u odnosu na najmanji mogući skor, koji je na JAD skali 0 poena, a na F skali 27 poena. Iz treće kolone možemo videti i standardne devijacije na ta dva testa, koje ukazuju na to da odgovori naših ispitanika na oba upitnika nisu bili ujednačeni, odnosno da se na oba upitnika mogu izdvojiti individualne razlike u odgovorima.

Na TIA, rezultati su dati u obliku diferencijalnih vremena reakcije za nedemokratske, odnosno za demokratske pojmove, u dve situacije ukrštanja:

Situacija A: (atribut) dobro ili demokratija (demokratski pojmovi) i (atribut) loše ili aristokratija (aristokratski pojmovi);

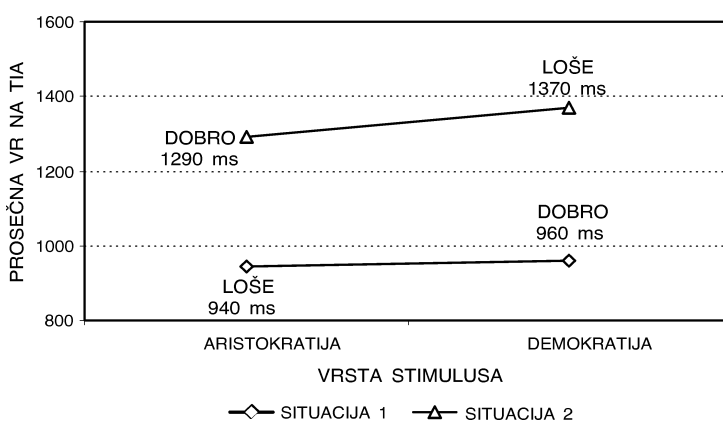
Situacija B: (atribut) loše ili demokratija (demokratski pojmovi) i (atribut) dobro ili aristokratija (aristokratski pojmovi).

Oduzimali smo vreme reakcije u situaciji B od vremena reakcije u situaciji A. Iz tabele možemo videti da su minimumi i maksimumi na diferencijalnim vremenima reakcije na demokratskim i nedemokratskim pojmovima relativno slični, odnosno da su ona ukrštanja koja su ispitanicima kognitivno teška, odnosno laka, relativno ujednačena po težini za obe vrste pojmova. Ako pogledamo prosečna VR za obe situacije, uočićemo da su oba negativna: -348.5 ms, odnosno -409.9 ms. Kako ove mere nisu prosta već diferencijalna vremena reakcije, i kako se i za demokratske i za nedemokratske pojmove oduzima situacija B od situacije A, možemo zaključiti da rezultati na testu implicitnih asocijacija ukazuju na veću sklonost povezivanja demokratskih pojmova sa atributom *dobro* nego sa atributom *loše*, i veću sklonost povezivanja nedemokratskih pojmova sa atributom *loše* nego sa atributom *dobro*. Drugim rečima, na ukrštanjima *loše ili demokratija* i *dobro ili aristokratija* ispitanicima treba više vremena da daju odgovor nego na ukrštanjima *dobro ili demokratija* i *loše ili aristokratija*. Takođe, i na TIA veličina standardnih devijacija u odnosu na raspon skorova ukazuje na to da ispitanici nisu međusobno ujednačeni po brzini reakcije.

Dobijene su normalne distribucije za varijable odnosno dobijene su normalne distribucije za skorove ispitanika na F i JAD skali kao i za vremena reakcije pri svrstavanju demokratskih i nedemokratskih pojmova. Distribucije su proverene Kolmogorov-Smirnov testom. Ovaj nalaz potvrđuje da ispitanici ni na jednoj od zadanih situacija u istraživanju (ispunjavanje upitnika odnosno TIA) ne daju ujednačene odgovore. Najveći broj ispitanika na sva tri instrumenta ima prosečan rezultat na nivou grupe, a

kako se skorovi udaljavaju od proseka, tako je sve manje ispitanika koji ih postižu. Ovo pravilno smanjenje broja ispitanika po skor u skladu sa udaljenjem od proseka se pojavljuje u sličnoj meri i u pozitivnim i u negativnim odstupanjima od proseka.

Što se tiče testa implicitnih asocijacija, proveravali smo da li postoji efekat ukrštanja različitih VR ispitanika u dve različite situacije. Drugim rečima, gledali smo da li ukrštanje demokratskih odnosno nedemokratskih pojmova sa atributima *dobro* i *loše* utiče na brzinu klasifikovanja tih pojmova u odgovarajuće kategorije (*demokratija*, odnosno *aristokratija*). Pokazalo se da postoji statistički značajan efekat po svim tipovima stimulusa ($F(1,61) = 110.96, p < 0.01$).

Slika 2.
Efekat ukrštanja parova stimulusa

Figure 2.

Na grafiku (slika 2) prikazan je efekat ukrštanja parova stimulusa. Na grafiku možemo videti da su dobijene značajne razlike u vremenima reakcije ispitanika pri svrstavanju pozitivnih i negativnih reči u različitim situacijama eksperimenta. Takođe vidimo da je, na nivou grupe gledano, za ispitanike bio kognitivno lakši zadatak svrstavanja demokratskih pojmova uz atribut *dobro* i aristokratskih pojmova uz atribut *loše*, a svrstavanje demokratskih pojmova uz atribut *loše* i aristokratskih pojmova uz atribut *dobro* im je bilo kognitivno teže. Ukupno gledano, možemo zaključiti da brzina svrstavanja i demokratskih i aristokratskih pojmova zavisi od zadanog ukrštanja sa pojmom *dobro* ili *loše*.

Između F i JAD skale dobijena je korelacija koja iznosi $r = 0.46$ na nivou značajnosti od $p < 0.01$. Nije dobijena statistički značajna korelacija između testa implicitnih asocijacija i F skale, niti između TIA i JAD skale.

Diskusija

Osnovna ideja istraživanja bila je da se uporedi više načina za merenje autoritarnosti kao konstelacije stavova i mišljenja koji proističu iz antidemokratske vrednosne orijentacije. Prva hipoteza glasila je da skorovi

ispitanika na Adornovoj F skali koreliraju sa skorovima ispitanika na JAD skali. Druga hipoteza je da skorovi ispitanika na F skali koreliraju s vremenom reakcije (VR) na testu implicitnih asocijacija. Treća hipoteza glasila je da skorovi ispitanika na JAD skali koreliraju sa VR na testu implicitnih asocijacija.

Potvrđena je prva hipoteza da skorovi ispitanika na Adornovoj F skali značajno koreliraju sa skorovima ispitanika na JAD skali, što se tiče testa implicitnih asocijacija, dobijen je značajan efekat promena zadatka u dve različite eksperimentalne situacije.

Na osnovu dobijene statistički značajne korelacije između totalnih skorova na F i JAD skali, možemo pretpostaviti da obe skale donekle mere isti fenomen autoritarnosti.

Nalazi do kojih su došli autori koji su istraživački pristupali fenomenu autoritarnosti (Bas, Li i Var) ukazali su na činjenicu da kod F skale forma datih tvrdnji značajno utiče na odgovore. Rezultat koji je dobio Bas kontrabalansirajući sva pitanja iz F skale i rezultati Lija i Vara koji su takođe sastavljali kontrabalansirane tvrdnje pokazali su da se korelacija pri različitim pokušajima prevazilaženja nebalansiranosti F skale kreće u opsegu od -0.20 do -0.51 . Korelacija dobijena između Adornove F skale i JAD skale ($r = 0.46$) približna je korelaciji koju su dobili Li i Var za kontrabalansirane tvrdnje F skale. To može značiti da JAD skala i kontrabalansirane verzije F skale imaju isti predmet merenja, odnosno zahvataju one dimenzije autoritarnosti koje zahvata i originalna F skala.

Rezultati na testu implicitnih asocijacija pokazuju da ispitanici jače asociiraju dobro sa demokratijom i loše sa aristokratijom nego loše sa demokratijom odnosno dobro sa aristokratijom, na nivou grupe. Taj nalaz sugeriše da je uzorak homogen i da su ispitanici manje autoritarni. Ipak, individualne razlike u vremenima reakcije po različitim situacijama daju osnove za pretpostavku da TIA zapravo meri neke dimenzije autoritarnosti koje nisu obuhvaćene F i JAD skalom.

Za nepostojanje korelacija između TIA i dve skale za merenje autoritarnosti (F skala i JAD skala) može postojati više razloga. Prva pretpostavka je da test implicitnih asocijacija sam po sebi nije merio ni jednu od dimenzija autoritarnosti kao konstelacije mišljenja i stavova koje proističu iz antidemokratske vrednosne orijentacije. Druga pretpostavka jeste da je test implicitnih asocijacija merio neku od dimenzija fenomena autoritarnosti koje nisu obuhvaćene F i JAD skalom. Ipak, kako su dobijene normalne distribucije VR na TIA, moglo bi se reći da postoje i značajne individualne razlike među ispitanicima. Drugim rečima, unutar grupe ispitanici se razlikuju tako što neki od njih jače asociiraju dobro sa demokratijom, dok drugi slabije asociiraju ta dva pojma. S obzirom na to, imamo više razloga da verujemo u drugu pretpostavku. Naredne analize testa implicitnih asocijacija i druga istraživanja ovog tipa mogla bi bliže odrediti objekat merenja TIA.

Zaključak

Cilj istraživanja koje je sprovedeno bio je da utvrdi povezanost između tri različita načina merenja fenomena autoritarnosti. Potreba za ovakvim istraživanjem proističe iz nekih ozbiljnijih nedostataka originalne Adornove F skale antidemokratske orijentacije: njene nebalansiranosti i mogućnosti da ispitanici daju socijalno poželjne odgovore. Ove nedostatke smo nastojali da otklonimo pomoću odvojenih instrumenata: JAD skale prinudnog izbora koja daje mogućnost ispitanicima da daju i kontrabalan-sirani neautoritarni odgovor na svaku od originalnih Adornovih tvrdnji, i testa implicitnih asocijacija koji eliminiše socijalnu poželjnost odgovora. Smatrali smo da će sva tri instrumenta međusobno značajno korelirati, odnosno da svaki od njih donekle meri isti fenomen autoritarnosti.

Konačni podaci snažno sugerišu da balansirana JAD skala meri isti fenomen autoritarnosti kao i Adornova F skala. Dobijena statistički značajna korelacija između F i JAD skala, koja je približna korelaciji koju su dobili Li i Var koristeći kontrabalan-sirane Adornove stavke, ukazuje na to da je verovatno da JAD skala i one verzije F skale koje su kontrabalan-sirane mere one dimenzije autoritarnosti koje meri i originalna F skala.

Na osnovu značajnih individualnih razlika u testu implicitnih asocijacija, kao i na osnovu nepostojanja značajne korelacije sa oba upitnika, zaključili smo da naš TIA verovatno takode meri neke dimenzije autoritarnosti, ali ne i one koje su zahvaćene Adornovom F skalom i JAD skalom. No, tek naredna istraživanja vezana za ovu temu mogu pokazati ispravnost te pretpostavke.

Literatura

Bargh J. A., Chaiken S., Raymond P. i Hymes C. 1996. The Automatic Evaluation Effect: Unconditional Automatic Attitude Activation with a Pronunciation Task. *Journal of Experimental Social Psychology*, **32**: 104

Christie R. 1991. *Authoritarianism and Related Constructs. Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. New York: Academic Press

Fazio R.H., Sanbonmatsu D., Powell M.C. i Kardes F.R. 1986. On the Automatic Activation of Attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, **50**: 229.

Rot N. 1994. *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

The Relations Between Three Different Ways of Measuring Authoritarianism

In this research, we investigated the relations between three different ways of measuring authoritarianism. Many authors have investigated the authoritarianism phenomenon. T.W. Adorno and his colleagues have done some of the most important research on this topic. They were trying to relate the antidemocratic orientation with the authoritative structure of personality. The F-scale that they used displayed many disadvantages. Two of them are important for our research: 1) the fact that items in the F-scale are not balanced and 2) socially enforced answers.

Since research of other authors has shown that the above-mentioned problems significantly affect the measuring of authoritarianism, we used a balanced scale with forced choice. As far as socially enforced answers are concerned, we supposed that this problem could be eliminated by using an implicit association test (IAT). Assuming that the F-scale, JAD-scale (Zulević, Rangelov, Todorović) and IAT all measure certain dimensions of authoritarianism, we hypothesized that all three instruments would be significantly intercorrelated.

In this research there were 65 participants, both genders represented, aged 16 to 19. The participants individually took part in all the research phases.

The results obtained after data analyses show that a statistically significant correlation between F and JAD scale is present. This result strongly suggests that both scales have the same object of measurement. We found no statistically significant correlation between the F scale and IAT and between the JAD scale and IAT. On the bases of certain data from our research, we believe that the IAT measures some dimensions of authoritarianism that have not been encompassed by the F and JAD scales.

